

SITUATSION TAHLILYI MARKAZ FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHDA XORIJIY TAJRIBALAR

Yuldashev Iqboljon Raximovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi katta o'qituvchisi, yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Hakimov Asadbek Haitjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17686098>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-noyabr 2025 yil
Ma'qullandi: 15-noyabr 2025 yil
Nashr qilindi: 22-noyabr 2025 yil

KEYWORDS

Situatsion tahliliy markaz (STM), Ichki ishlar organlari, kriminogen vaziyat, jamoat xavfsizligi, jismoniy va yuridik shaxslar huquqlari qonuniy manfaatlar, huquqbuzarliklarni oldini olish, raqamli texnologiyalar, faoliyatni takomillashtirish, xorijiy tajribalar, xavfsizlik sohasida tahlil, yondashuvlar va metodologiyalar, ma'lumotlarni tahlil qilish, tavsiyalar va takliflar, tezkor qarorlar qabul qilish

ABSTRACT

Maqolada ichki ishlar organlari situatsion tahliliy markazi asosiy vazifalari o'rganilib, kriminogen vaziyatni o'rganish, jamoat xavfsizligini taminlash, jismoniy va yuridik shaxslar huquqlari va qonuniy manfaatlarini taminlash, shuningdek huquqbuzarliklarni oldini olishda markaz faoliyatida raqamli texnologiyalarni natijadorligi bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Situatsion tahliliy markazlar (STM) faoliyatini takomillashtirishda xorijiy tajribalarni o'rganish juda muhim. Bunday markazlar xorijda samarali ishlashini isbotlab, o'z tizimlarini muntazam ravishda rivojlantirayotgan bo'lsa-da, har bir mamlakatda o'ziga xos yondashuvlar mavjud.

Ichki ishlar organlarning kriminogen vaziyat barqarorligi va jamoat xavfsizligini ta'minlash sohasidagi faoliyatini raqamlashtirish orqali sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Prezidentining

2021-yil 2-apreldagi "Ichki ishlar organlarining jamoat xavfsizligini ta'minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasidagi faoliyatini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5050-son arorining 4-bandida: "Toshkent shahar Ichki ishlar bosh boshqarmasi huzurida Yagona tezkor boshqaruv markazini tashkil etilishi" belgilangan bo'lib shu, asosda, 2021-yilning aprel-iyul oylari davomida Toshkent shahar Ichki ishlar bosh boshqarmasi huzurida markaz ma'muriy binosi barpo etilib foydalanib kelmoqda.

Ko'plab mamlakatlar Situatsion Tahlil Markazlariga real vaqt rejimida ma'lumot yig'ish, tahlil qilish va qaror qabul qilish imkoniyatlarini yaxshilash uchun ilg'or texnologiyalarni integratsiya qilgan. AI va Mashina O'rganish: AQSh va Xitoy kabi mamlakatlar katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish, tendensiyalarni bashorat qilish va real vaqt rejimida muammolarni aniqlash uchun AI asosida ishlaydigan vositalardan foydalanmoqda. AI tasvirlarni qayta ishlash,

ijtimoiy tarmoqlardagi trendlarni tahlil qilish va inqirozlarni oldindan aytib berishda yordam beradi. O'qitish mashqlari STMLarning haqiqiy voqealarga tayyorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ko'plab mamlakatlar o'z markazlarini sinovdan o'tkazish uchun simulyatsiya asosida mashqlarni muntazam o'tkazadilar.

Faoliyat maqsadi va vazifalari: Situatsion tahliliy markazlar asosiy maqsadlariga erishish uchun bir qator vazifalarni bajaradilar. Ular, asosan, quyidagi faoliyatlarni o'z ichiga oladi:

1. Axborot to'plash va tahlil qilish: Tahlil markazlari turli manbalardan olingan ma'lumotlarni yig'ish, tizimlashtirish va ularni batafsil tahlil qilish orqali ahamiyatli natijalar olishadi.

2. Prognozlash va tahdidlarni aniqlash: Muayyan sohada yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavf-xatarlarni aniqlash, o'sish tendentsiyalarini prognozlash va imkoniyatlarni baholash.

3. Strategik qarorlar qabul qilishni qo'llab-quvvatlash: Tahliliy markazlar, davlat yoki tashkilotlarga qarorlar qabul qilishda yordam berish, masalan, siyosiy, iqtisodiy yoki xavfsizlik bilan bog'liq sohalarda.

4. Tavsiyalar ishlab chiqish: Eng yaxshi amaliyotlar, strategiyalar va muammolarni hal qilish uchun tavsiyalarni taklif qilish.

STM faoliyatining samaradorligi: Situatsion tahliliy markazlarning samarali ishlashi uchun bir qancha omillar muhim ahamiyatga ega:

1. Tegishli resurslar: STMLar, ilg'or texnologiyalar, axborot tahlil qilish vositalari va malakali mutaxassislar bilan ta'minlangan bo'lishi zarur.

2. Xalqaro hamkorlik: Xalqaro tahliliy markazlar bilan hamkorlik STMLarning ko'lamini va imkoniyatlarini oshiradi, muammolarni global miqyosda tahlil qilishga yordam beradi.

3. Ma'lumotlarni yangilash va vaqtida tahlil qilish: STMLar faoliyatining samaradorligini ta'minlash uchun olingan ma'lumotlarni muntazam ravishda yangilab borish, ularga tezkor tahlil qilish imkonini yaratadi.

4. O'qitish va malaka oshirish: Xodimlarning malakalarini oshirish va yangi texnologiyalarni o'rganish STM faoliyatining samaradorligini oshiradi.

Ilg'or texnologiyalarni, strategik hamkorliklarni, yuridik doiralarni va doimiy o'qitishni birlashtirgan holda, mamlakatlar Situatsion Tahlil Markazlarini moslashuvchan, oldindan ko'ra oladigan va samarali tarzda javob beradigan holga keltirishga erishdilar. Asosiy maqsad koordinatsiyani yaxshilash, tez qaror qabul qilishni ta'minlash va favqulodda holatlarni samarali boshqarish uchun muloqotni ta'minlashdir.

Xizmat vazifalarini bajarish uchun markaz quyidagi funksiyalarni amalga oshiradi:

Poytaxt hududidagi tezkor va kriminogen vaziyat haqidagi ma'lumotlarni shakllantirish va ularni dolzarb holatida saqlash, vaziyat rivojlanishini prognoz qilish. Poytaxt hududidagi tezkor va kriminogen vaziyatni shakllantirish, ularni dolzarb holatda saqlash va vaziyat rivojlanishini prognoz qilish — bu ichki ishlar organlarining situatsion tahliliy markazlarining eng muhim vazifalaridan biridir. Ushbu vazifalarning tahlilini quyidagi asosiy jihatlarni inobatga olgan holda amalga oshirish mumkin:

- Tezkor va kriminogen vaziyatlarni shakllantirish deganda, hududdagi jinoyatlarni, xavf-xatarlarni va boshqa salbiy omillarni real vaqt rejimida aniqlash va tizimlashtirish jarayoni tushuniladi.

- Dolzarb holatda ma'lumotlarni saqlash — bu ma'lumotlar doimiy ravishda yangilanib borishini, barcha mavjud tahdidlar va jinoiy faoliyat haqida yangiliklar va zarur axborotlarni to'plashni anglatadi.

- Vaziyat rivojlanishini prognoz qilish — bu mavjud kriminogen vaziyatga tayanib, kelajakda yuz berishi mumkin bo'lgan voqealar yoki jinoyatlarni aniqlash va ularga qarshi chora-tadbirlarni ishlab chiqishdir

Internet jahon axborot tarmog'i orqali aholining jinoyat, huquqbuzarlik, hodisalar hamda hayotiy muammo va ehtiyojlari bilan bog'liq qo'ng'iroqlarini o'z vaqtida qabul qilish, qayta ishlash, ularga tezkor va manzilli yoradam berish amaliyotini monitoring qilish darajasini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish tizimi muhim ahamiyatga ega.

Aholining jinoyat, huquqbuzarlik va hodisalar haqida axborot to'plashda, ayniqsa Internet orqali amalga oshiriladigan qo'ng'iroqlar va shikoyatlar katta ahamiyatga ega. Fuqarolar o'zlarining xavfsizliklari, huquqiy ehtiyojlari yoki xavf-xatarlar haqida politsiya yoki boshqa tegishli idoralarga tezkor ma'lumot berishlari mumkin. Internet orqali qo'ng'iroqlarni qabul qilish va qayta ishlash tizimlari, shuningdek, huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan amalga oshiriladigan monitoringning samaradorligini oshiradi. Murojaatlar yoki jinoyatlar haqida xabarlar kelgach, tegishli organlarga (masalan, politsiya, favqulodda xizmatlar) tezkor ravishda ma'lumot yuborilishi zarur. Bu tizimlar, masalan, raqamli platformalar orqali real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyatini yaratadi. Tizimning xalqaro standartlarga muvofiqligi, jumladan, axborot xavfsizligi, foydalanuvchi maxfiyligi va tezkorlikka rioya qilish orqali samaradorlikni oshirish mumkin. Xalqaro tashkilotlar tomonidan belgilangan uslubiy tavsiyalar va standartlarga asoslanib tizimni rivojlantirish kerak.

Tezkor va kriminogen vaziyatni barqarorligini ta'minlash uchun kuch vositalarni o'z vaqtida jalb etilishini hamda sodir etilgan jinoyatlarni issiq izidan fosh etilishini nazorat qilish, bu huquqni muhofaza qilish organlarining asosiy vazifalaridan biridir. Ushbu jarayonlarni samarali amalga oshirish, jinoyatlarni tezkor aniqlash va ularni oldini olish uchun bir qator muhim elementlarni ko'rib chiqish zarur. Jinoyatlarning tarqalish tahlili, xususan, jinoyatlarning yuzaga kelish ehtimoli bo'lgan hududlarda monitoring tizimlarini joriy etish. CCTV kameralari, sensorlar va mobil platformalar orqali real vaqtda jinoyatlar va xavf-xatarlarni kuzatish. Huquqni muhofaza qilish organlarining kuchlari malakali va tayyorlangan bo'lishi zarur. Kuch vositalari, masalan, tezkor kuchlar, maxsus bo'linmalar yoki xodimlar kerakli holatlarda tez va samarali harakat qilishlari lozim. Jinoyatlarni issiq izidan fosh etish — bu jinoyat sodir etilganidan so'ng, tezda aniqlash va jinoyatchilarni ushlab bo'yicha amalga oshiriladigan harakatlar to'plamidir. Jinoyat sodir bo'lgandan so'ng, tezda xabar olish va huquqni muhofaza qilish organlarining xodimlarini jalb qilish juda muhim. Vaqt o'tgan sari jinoyatchilarni aniqlash qiyinlashadi, shuning uchun tezkor javob va harakatlar kerak.

Tezkor va kriminogen vaziyatlarning barqarorligini ta'minlash va jinoyatlarni issiq izidan fosh etish — bu huquqni muhofaza qilish organlari uchun juda muhim vazifadir. Kuch vositalarini o'z vaqtida jalb qilish va jinoyatlarni fosh etish jarayonlari yuqori darajada tashkil etilgan tizimlar, zamonaviy texnologiyalar va malakali xodimlar yordamida amalga oshirilishi lozim. Shu bilan birga, monitoring va nazorat tizimlari samarali ishlashi uchun doimiy ravishda yaxshilanishi va modernizatsiya qilinishi kerak. Bu jarayonlar jamoat xavfsizligini ta'minlash, jinoyatchilikni oldini olish va fuqarolarni himoya qilishda muhim ahamiyatga ega.

Xorijiy mamlakatlarning Situatsion Tahlil Markazlarining (STM) faoliyatini yaxshilashdagi tajribalari ularning samaradorligini va ta'sirini oshirishga qaratilgan qimmatli tajribalarni taqdim etishi mumkin. Situatsion Tahlil Markazlari odatda real vaqt rejimida holatlarni kuzatish, baholash va ularga javob berish uchun mo'ljallangan bo'lib, ko'pincha inqirozlar, favqulodda vaziyatlarni boshqarish, milliy xavfsizlik yoki jamoat salomatligi bilan bog'liq. Bir nechta mamlakatlar o'zlarining STM faoliyatini optimallashtirish uchun ilg'or strategiyalarni joriy etgan. Quyida bir nechta xorijiy mamlakatlarda qo'llanilayotgan asosiy yondashuvlar keltirilgan:

Ko'plab mamlakatlar Situatsion Tahlil Markazlariga real vaqt rejimida ma'lumot yig'ish, tahlil qilish va qaror qabul qilish imkoniyatlarini yaxshilash uchun ilg'or texnologiyalarni integratsiya qilgan.

Ko'plab STMLar turli hukumat organlari, xususiy sektorlar va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish orqali samaradorlikni oshiradi.

Agentliklararo Hamkorlik: Kanada va Buyuk Britaniya kabi mamlakatlar, politsiya, harbiy kuchlar va favqulodda xizmatlar o'rtasida ma'lumot almashish va muvofiqlashtirilgan javoblarni yaxshilash uchun qo'shma ishchi guruhlarini tashkil qiladi.

Ko'plab mamlakatlar favqulodda holatlarda STMLar va jamoatchilik o'rtasida samarali aloqa o'rnatish uchun tizimlar yaratgan.

Janubiy Koreya kabi mamlakatlar, STMLarni favqulodda holatlarda real vaqt rejimida jamoatchilikni ogohlantirish va ko'rsatmalar berish uchun foydalanadi. Bu tizimlar jamoatchilikni ma'lumot bilan ta'minlab, vahimani kamaytiradi.

STMLar samarali ishlashi uchun kuchli yuridik va siyosiy doiralar o'rnatish juda muhim.

Ma'lumotlarni maxfiylik va xavfsizlik: AQSh va Yevropa Ittifoqi kabi mamlakatlar maxfiylikka oid qat'iy qonunlar ishlab chiqqan bo'lib, bu qonunlar STMLarning samarali inqirozlarni boshqarish imkonini beradigan ma'lumotlarni yig'ish va almashishni nazorat qiladi.

Favqulodda vaziyatlarga javob berish, mahalliy hokimiyatlar va fuqarolarni o'z ichiga olgan barcha manfaatdor tomonlardan fikr-mulohazalar olish STMLarning strategiyalarini va faoliyatini vaqt o'tishi bilan takomillashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi 2016-yil 16-sentabr O'RQ-407-son qonuni // Lex.uz
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ichki ishlar organlari boshqaruv, nazorat va shaxsiy tarkib bilan ishlashning samarali tizimini joriy etish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2018-yil 23-avgust PQ-3919-son qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jamoat xavfsizligini ta'minlash va jinoyat-chilikka qarshi kurashish sohasida ichki ishlar organlari faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2021-yil 26-mart PF-6196-son farmoni.
4. Yuldashev I. O'zbekiston respublikasi konstitutsiyasi-fuqarolarning mehnat qilish huquqlarini ro'yobga chiqarish kafolatidir // Академические исследования в современной науке. – 2025. – Т. 4. – №. 7. – С. 35-38.
5. Ichki ishlar organlarining tashkiliy-shtab va yuridik ta'minlash faoliyati: Darslik / I. Ismailov, A.A. Sultonov, E.U. Azizov, I.R. Yuldashev va boshq. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2025. – 488 b.